

HISTORIALLINEN KATSAUS

On sanottu, että Terijoki on tyypillinen rajaseutupaikkakunta. Eikä syyttä. Onhan se tässä aivan rajapenkereellä, idästä tulevien tuulien alinomaa huuhdeltavana. Jos mikä seutu, niin juuri tämä, on saanut täysin tuntea, millaista on ollut rajamuurina itäistä valtaa vastaan.

Rajaseudun oloja kun arvostellaan, ei usein muisteta, mistä viat johtuvat. Tässä tahdomme lyhyesti viittailla syihin, mistä pohjautuu Kannaksen ja ennenkaikkea seutumme taloudellisesti ja henkisesti „heikko elämä”.

Rajaseudun suurimpana vitsauksena ovat aina sodat. Ruotsin ja Venäjän välisissä sodissa on tämä seutu aina ensimmäisenä saanut tuta sodan kauheudet. Linnankoski sanookin sattuvasti: „Siin’ on ratsut, siin’ on raipat, siinä sukset, siinä raudat; meidän pirtit ensi kokot, meidän aitat ensi verot, meidän naisen ensi kyynel”.

Kuinka kauan asukkaita juuri tällä Terijoen paikalla on elänyt, on vaikea sanoa. Jo 1500 luvulla mainitaan Terijoen olleen tavallista suuremman kylän, parhaan paikan Äyräpäässä. Siis asutusta on jo ollut aikaisemminkin. Muutamat rahalöydöt eivät myöskään anna tarkempaa selitystä, viittaavat vaan samoihin aikoihin. Mutta lukemattomien sotien ja vainoretkien hävittämänä se on saanut olla. Kun me mainitsemme tärkeimpiä sota-tapahtumia näillä seuduilla on meidän usein puhuttava Terijoen oloista Kivennavan yhteydessä, johon Terijoki ennen kuului.

1495 hävittivät venäläiset Kivennavan autioksi. 1544 hyökkäsi venäläiset rajan yli Terijoelle ja ryöstivät Terijoen. Tämä

aika oli yhtenäistä sissisotaa. Suomalaiset maksoivat vierailun, menivät rajan yli, viljelivät venäläisten maita, venäläiset tulivat taas vieraisille j. n. e. 1546 tekivät venäläiset taas ryöstöretken, laajentaen sen koko pitäjää käsittäväksi. He veivät mukanaan 40 hevosta ja polttivat 300 kuormaa heiniä. Pitäjä tuli niin hävitetyksi, että jäi vain 2 hevosta Kivennavalle. Saadakseen rajalle jotain turvaa, päättivät ruotsalaiset rakentaa puulinnoituksen Kivennavalle, nykyisen pappilan kohdalle. Se rakennettiin 1552. Useita hyökkäyksiä tekivät venäläiset linnaa vastaan, samalla rasittaen ja hävittäen meidänkin seutuamme, sellaisia hyökkäyksiä tapahtui 1554, 1555 ja 1556. Viimeksimainittuna vuonna menivät venäläiset Uudenkirkon kautta lähelle Viipuria ja suomalaiset perääntyessään polttivat Kivennavan linnan. Nämä ajat olivat mitä rasittavampia. Täytyi tehdä linnoitustöitä, valmistaa aseita, kilpiä (kilpiä tehtiin m. m. laudoista) hankkia muonaa. Sitten tuli vihollinen ja ryösti mitä oli, poltti talot. Eikä siinä kyllin. Vihollinen myi haltuunsa joutuneita miehiä orjiksi ruinoista, 10 v. tyttöjä 5 altyimesta (15 kop.). 1557 oli köyhyys niin suuri näillä seuduilla, että syötiin akanoita. Monesta kylästä kuten Kuokkalasta ja ehkä Terijoeltakin olivat asukkaat sukupuuttoon kuolleet. Tämän huomasi kuningaskin ja hän huomasi kurjuuden syyt omalla tavallaan. Hän sanoo kirjelmässään: „kun karjalaiset ovat rauhattomia ja juoppoja, pitää näille seuduille tuoda asukkaita Uudeltamaalta ja karjalaiset siirtää ylämaihin”. Siinä Karjalan moittijain kantaisä! 1560 venäläiset polttivat Kivennavan pitäjäästä 98 $\frac{1}{8}$ veroa. Sitten tuntuu olleen muutamia rauhallisia vuosia, mutta elämä ei päässyt kohoamaan, koskapa Pontus de la Cardien asettama toimikunta (1580) ilmoittaa autioita tiloja olleen Kivennavan pitäjässä 221. Miten suuri tämä summa on, käsittää, kun tietää, että v. 1753, siis parisataa vuotta myöhemmin, oli Kivennavalla taloja 248. Pontus de la Cardie oli sotainen herra, hän rasitti talonpoikia puolustustöillä, käytti heitä vakoojina. Että hänen kouransa kyläämmeikin kuritti, siitä puhuvat „Pontuksen sillat”, joita esi-isämme saivat tehdä lähellä oleville soille. Verohelppoituksia hän kyllä soi. Elämä jatkui yhtä surkeana, tilat rappeutuivat, elämä 1600 luvulla oli näillä seuduilla niin surkeaa, että puolalaiset kehoittivat suomalaisia kapinaan Ruotsia vastaan. Suurempia taisteluja mainitaan taas 1703. 1704 oli raskaan murheen vuosi. Vilipetoina riehuivat venäläiset. Naiset ja lapset raiskattiin. Miehiä myytiin orjiksi venäläisille, hengestä maksettiin 5—6 riksiä. 1707 hävitettiin miltei koko pitäjä. Seuraa sitten vuosi 1710, tärkein tapaus Karjalan historiassa. Silloin Viipuri valloitet-

tiin ja sitä seurasi näille seuduille suuri kärsimys joutua sadaksi vuodeksi reväistyksi irti muusta Suomesta.

Mutta palatkaamme vielä näihin sotavuosiin. Jokainen hyvin ymmärtää, etteivät nämä seudut päässeet kukoistamaan ollessaan aina sodan jaloissa. Eikä siinä kyllin. Ruotsalaiset virkamiehet ryöstivät minkä ennättivät. Pakoittivat asukkaita heille rajan tuoltapuolen hevoseja varastamaan, palkaksi saivat ihmiset 50 penniä hevosesta. Sotaväelle täytyi rakentaa maanteitä, antaa muonaa. Sotien aikana täytyi asua metsissä. Terijoen lähellä metsässä löytyy jäännöksiä tällaisista piilopirteistä. Voi sanoa, että se tietää eläneensä, joka on rajalla elänyt.

Mutta ammottavat jälkensä ovat myöskin lahjoitusmaa-olot näihin seutuihin jättäneet. Paljon olisi niistä kerrottava, mutta olemme pakoitetut vaan lyhyesti niistä mainitsemaan.

Kivennavalla ovat lahjoitusmaaherroina hallinneet Ruotsin aikoina useat piispat, sotaherrat ja virkamiehet. Heille annettiin useasti vaan osia pitäjistä. Pari sentään lienee hallinnut koko pitäjää. Venäjän alle jouduttua alkaa varsinainen lahjoitusmaa-aika. Viipurin linnan päällikkö Matvej Nejelow sai lahjoitusmaaksi 18 kylää v. 1715. Kun hän sitten v. 1723 kuoli, sai hänen tätinsä Anisia Kirilowna Tolstoi maat. Hänen jälkeensä hallitsi näitä Nejelewin leski. V. 1741 sai maat kenraali Dimitri Schepelew ikuiseksi omaisuudekseen. Schepelew'iltä ne joutuivat kreivi Schuvalow-suvulle. Sitten mainitaan omistajina Tschernischew, Soltikow, Orlow, Melew, Venäjän tykistöhallitus, Uhtomskij, Neronoff, Pankkihuone Meyer & kumpp.

Millaista oli se aika, sitä ei tarvinne kuvata. Sitä voi verrata maa-orjuuteen. Muutamia esimerkkejä tekee mieli mainita. Päivätöitä piti suorittaa täällä, Pietarissa ja Kronstadt'issa. (Kronstadt kuului ennen Kivennapaan, mutta erotettiin Suomesta Uudenkaupungin rauhassa 1721.) Mielivaltaisesti määrättiin veroja. Metsiä ei saanut käyttää. Kuvaavana seikkana mainittakoon, että talonpojille annettiin polttopuiksi vuodessa toisille 2, toisille 3 n. s. rankasyltä. Mihin se riitti? Jos menit ottamaan metsistä ja kasakka sinut tapasi, oli heti suoritettava 1 rupla, muuten jouduit voudin tuomittavaksi. Usein kasakka iski metsässä olijan kuoliaaksi.

Eräs vanha mummo kertoi Terijoella tapahtuneen tarinan: „Oli aatto, jouluaatto... Pere pirtissä pienessä, pärevalkean valossa... Pieni tytön tylleröinen, isän polvelle pyrkivi, jopa sylihin saapi... ”

— „Isä kulta, joulukuusi tuo jo tupahan”...

Särähti isän sydänelässä. Miten hän metsähän menevi kun on kovin kielletynä metsän otto... Ei hellitä helpolla lapsi...

— „Isä kulta, joulukuusi...”

Vaikea on vanhuksella... Miettiivi mitä tehdä...

— „Isä kulta tuo joulukuusi”...

Synkkenevi isän silmä... Itkevi, rukoilevi rakas lapsi... Voitti isän viimein lapsi... Otti kirveen olallensa... Ijäksi lähti isä... Metsään meni... Kaatoi kuusen pienen pienelensä... Kuuli kasakka iskut... Siihen saapui... Iski halki isän otsan... Kaatui kuusensa vierehen”...

Rakennusta varten annettiin vuodessa 20 hirttä. Jos asunto ränsistyi, miten rakennat sitten uuden? Viisi vuotta meni ennenkuin sait 100 hirttä. Saitko silläkään tuvan? Ei ihme, jos asunnot ränsistyivät.

Vouti jakoi lakia. 1746 vouti alensi Kivennavan kirkkoherran kappalaiseksi. Raipparangaistusta käytettiin. Lukuisia tarinoita elää mielessä. Pari kerron. Koiran penikoita täytyi naisten imettää, vanhat ukot hyräilivät orjavirttä:

„Kovat olliit koivuoksat,
nahan löivät rikki.”

„Rouvan ryökäle naurahtel’
Kun sopakka im’ sorjast’.”

Kurjaa oli elämä. Mitä tehdä? Jos valitti, sai raippoja. Paras oli kärsiä.

Monta muuta raskasta kärsimystä kohtasi näinä aikoina.

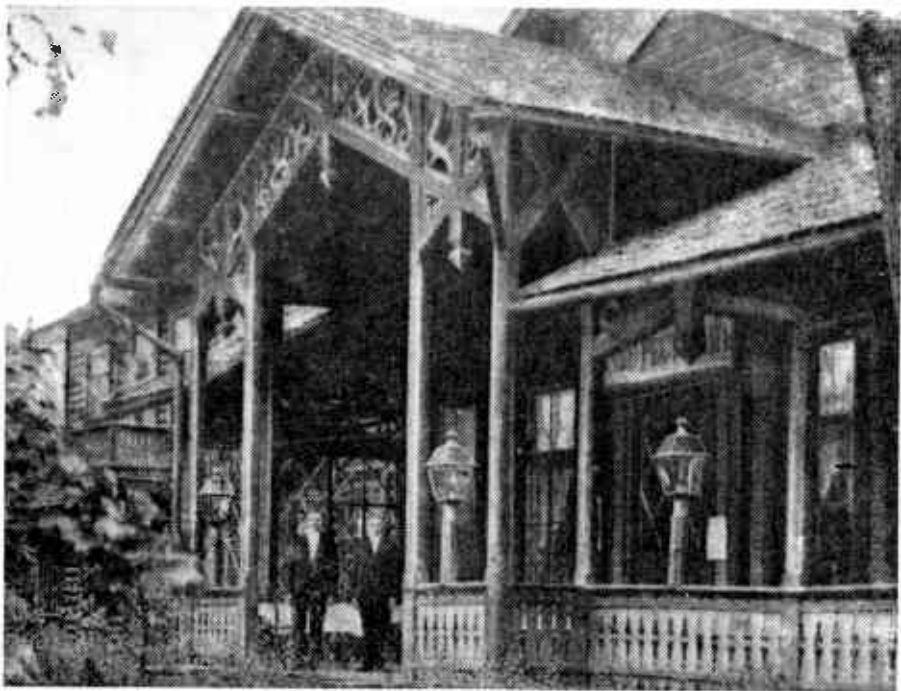
Monen perheen isät kuolivat töihin Kronstadt’issa, tai Viipurin linnotustöissä, omat viljat jäivät maahan ja paleltuivat. Maantietekojen rasitus oli etenkin 1738 erittäin ankara, Kivennavan miehet valittivat, mutta se ei auttanut. 1738 paloi Viipuri ja miehet saivat käydä siellä työssä, saaden 3 kop. päivältä. Täydelliset katovuodet olivat 1721, 1722, 1730 ja 1731. 1735 rae-sateet hävittivät viljan. 1740 tuli lumi niin aikaseen, että syysviljaa ei seuraavana vuonna saatu ollenkaan. 1749 tuli heinää niin vähän, että paljon karjaa kuoli nälkään. — Sellaista se oli — miltei joka vuodelta voisi mainita aina uuden kärsimyksen.

1812 sitten nämä seudut liitettiin muun Suomen yhteyteen. Mutta olot eivät täällä paljon korjaantuneet. Jäiväthän nämä seudut vielä venäläisten hoviherrojen alle. Ja vähällä oli, ettei jääneet kauaksi aikaa. Tykistöhallitus ei tahtonut luopua näistä maista, vaan tahtoi ne myydä jollekin yksityiselle. Kivennavan talonpojat silloin tekivät „alamaisen rukouksen” keisarille, että

Suomen valtio saisi nämä maat lunastaa. Vasta 1882 lunastettiin nämä maat ja maksettiin näistä n. s. Lintulan lahjoitusmaista 3,066,581 mk. 20 p:iä. Senjälkeen seurasi isojako — sitä viivytettiin toistakymmentä vuotta. 1902 saivat vasta Kivennavan talonpojat perintökirjat. Isonjaon erehdyksistä tulemme tuonnonpana puhumaan.

Nyt olivat nämä seudut vapaat, ne alkoivat uutta elämää, mutta millaisissa olosuhteissa? Köyhinä, vaivattuina, taloudellisesti ja henkisesti herpaantuneina. Olivathan ne eläneet oloissa, josta kaikki kunniallinen ja oikea oli poiskarkoitettu.

Muutamia piirteitä Terijoen elämästä vielä mainittakoon. Oman onnensa nojassa eli kylä. Ei koulua, ei kirkkoa, ei yhteyttä muiden kuin venäläisten kanssa. Elettiin rahdinteolla, salakuljetuksella. Vietiin suolaa, tuotiin tupakkaa. Eipä ihme, että „salakauppa” oli veressä. Olihan sitä tehnyt isä ja isän isä. 1512 oli jo annettu määräys ettei saanut hevosia myydä venäläisille. Mutta niitä myytiin kun hyvät rahat saatiin. Kustaa Vaasa oli kieltänyt maakaupan. Tavarat oli vietävä Viipuriin. Mutta sitä ei noudatettu. Niin oli sukupolvesta sukupolveen kaupanhimo veressä. 1550 ehdottivatkin Viipurin kauppiaat että osa Terijoen talonpoikia siirrettäisiin kauppiaksi Viipuriin. — Milloin ensimmäinen julkinen kauppa vaikutti Terijoella. Se lie ollut n. s. „ryökkynä Rotkinoitten” kauppa, sitä seurasi Mikko Suden kauppa 1850.

Terijoen ensimmäinen hotelli „Belle-Vue” perustettu 1874.

Muista „julkisista” liikkeistä voidaan mainita, että oluttehdas ja kapakka toimivat kylässä. Ja sillä ajalla voidaan puhua myöskin „Terijoen balsamista”, sillä Sakari Savolaisella oli balsamitehdas Terijoella 1860. Muita tehtaita ei ollut lähelläkään, jos ei ota lukuun Raivolan rautatehdasta, perustettu 1800.

Entisiä oloja mullisti, uusia synnytti aikakausi, joka alkoi kun Riihimäen—Pietarin rautatie avattiin liikenteelle 1870. Idästä virtasi venäläistä asutusta. Sen ilmiöistä mainittakoon: Ensimmäinen ravintola Belle-Vue perustettiin Terijoelle 1874. Huvila-asutusta oli jo niin huomattavasti, että venäläiset perustivat kansakoulun ja kirkon (1878) n. s. Durdinin kirkon, joka paloi 1907. Suomalaista sivistyneistöäkin se toi kyllä paikkakunnalle ja siitä oli seurauksena suomalaisen kansakoulun perustaminen 1882, mutta elämä alkoi kulkea venäläisyyden merkeissä. Ja vilkasta se elämä oli, mitä todistaa sekin, että „Viborgsbladet” jo 1885 ehdotti Terijokea kauppalaksi. Terijoen nimismiespiiri perustettu 1900.

Mutta jättäkäämme Terijoen muut vaiheet tuonnemmaksi ja kuvailkaamme venäläisyyden valtakautta Terijoella.